

A pencil sketch of a human head in profile, facing right. Inside the head, there are three interlocking gears of different sizes. The word "HUMANIST" is written in a bold, italicized, sans-serif font across the middle of the gears.

HUMANIST

Glasilo dijakov Gimnazije Jožeta Plečnika
za vprašanja humanistike in družboslovja
Številka 8 (2022—2023)

Mentor: dr. Andrej Leskovic

Likovna oprema: dijaki 4. e in g

Spletni naslov: <https://www.gjp.si/humanist/>

Vsebina

Filozofija ljubezni

Bor Hrovatin Esej o ljubezni	4
---------------------------------	---

Filozofija samospoznanja

Gašper Rožman Kdo sem jaz?	9
-------------------------------	---

Erik Schmidt Vrabič <i>Spoznaj samega sebe: jaz in drugi</i>	12
---	----

Filozofija in umetnost

Nika Šmid Recepcija Nietzschejevega <i>Zaratustre</i> v filmu Stanleyja Kubricka <i>Odiseja 2001</i>	17
--	----

Alessandra Ximena Rubio Campos Odnos heavy metala do religije in filozofije	21
--	----

Ajka Poljanšek Zorn Feministični nazori v knjigi <i>Uničena ženska</i> Simone de Beauvoir	30
--	----

Filozofija ljubezni

Bor Hrovatin

Esej o ljubezni

Ljubezen. Vsi jo poznamo. Oziroma vsaj mislimo, da se zavedamo pomena te besede. Resnica je, da je beseda ljubezen prevečkrat uporabljena za druga čustva, ki niso ljubezen, in zaradi tega izgublja svojo moč. Ko si v mladih letih vprašal svoje starše: "Mami, kaj je ljubezen?", si verjetno dobil odgovor, ki se niti malo ne približa popolnemu pomenu ljubezni. To je deloma zato, ker tvoji starši niso priznani filozofi in deloma zato, ker tudi priznani filozofi težko popolnoma natančno opišejo pomen besede ljubezen. Torej kaj je ljubezen? Zakaj je tako izmuzljivo definirana? Zakaj ljudje ne vedo, kaj je resnična ljubezen in zato tratijo svoj čas v neki prisiljeni ljubezni?

Ah ja. Prva ljubezen. Najverjetneje dogodek v osnovni šoli. Neka punca, ki sedi pred tabo, se ti še pred nekaj dnevi ni zdela nič posebnega. In kar naenkrat, kot strela z jasnega te zadene: prva ljubezen. Takega občutka še nisi občutil. Neopisljivo je in nihče te ni mogel opozoriti, kdaj in kako se bo zgodilo. Še sam ne veš, zakaj natančno, ampak ko se pogovarjaš z njo, se ti treše glas, besede se vozljajo in roke so potne. Že samo pogled nanjo ti razsvetli vsakdan osnovne šole, in ko manjka, čutiš, da tudi tebi globoko v srcu nekaj manjka. Ko je v bližini in komunicira s tabo, imaš v trebuhu tisti čuden občutek, ki je na neki banalen način zelo dober. Temu pojavu veliko ljudi pravi "metuljčki v trebuhu". Tvoje možnosti so minimalne. Prva ljubezen propade v 99 % primerov, ponavadi ker sta oba otroka in nihče od vaju se niti malo na zaveda gravitacije ljubezni. Nič ne rečeš. Ljubše ti je, da jo lahko občuduješ na daleč, kakor da se izpoveš kot Prešeren in ostaneš sam. Kot Prešeren.

Po tej izkušnji, se je rodilo moje zanimanje za ta občutek. Hotel sem več. Vedeti več. Čutiti več. Kaj je to? Kdaj se pojavi? Kaj so meje tega občutenja? Velika vprašanja za takrat še premajhno glavo.

Preskočimo nekaj let naprej. Z družino smo se preselili v hišo na vasi, stran od mesteca, kjer sem preživel otroštvo. Veliko ljudi bi to videlo kot slabost, saj je potrebno navezati stike z ljudmi na novo in v tujem okolju. Zame je bil to nov začetek, nova priložnost, da pustim preteklost za sabo in postanem tak, kot sem si vedno želel biti. In kmalu sem si moral najti

soplesalko za valet, časa je bilo vedno manj. Takrat me je doletelo nepričakovano. Do tedaj sem iskal tisti občutek izpred let. Močan točno toliko kot takrat. Mislim sem, da je to največ, kar premorejo moja čustva. O, kako sem se motil! Trik ljubezni je, da vsakič pride nazaj močnejša. Bil sem še bolj zaljubljen kot prej in bil sem prepričan, da je to absolutna meja ljubezni. Več kot to bi bilo skoraj absurdno, kaj ne? Na srečo ali žalost, se tudi ta ljubezen ni sestavila in po kratkem letu sva se razšla. Le kaj bom sedaj?

Občutek, zaradi katerega sem se zavedel vezi s smislom življenja, se mi je v najstniških letih nenehno kazal in spretno izmikal. Vsakič, ko sem mislil, da je to, kar sem čutil v tistem trenutku, maksimalno, kar se da čutiti, se je izkazalo, da se motim. To pa me je samo še bolj povleklo v norost in zaprepačenost v iskanje ultimativnega odgovora: "Kaj je meja ljubezni?"

Bil sem prepričan, da je ljubezen nekaj, česar se da naučiti. Če se nekaj da naučiti, pomeni, da se v tej stvari lahko izboljšaš. O tej zadevi sem povprašal družino in prijatelje. Vsi so mi ponudili isto jed na podobnem krožniku. Nihče ni znal dobro odgovoriti na nobeno vprašanje v zvezi z ljubeznijo, dejali so mi samo, da je to zelo močen občutek.

V četrtem letniku gimnazije sem komaj čakal, da se začne filozofija. Če mi karkoli lahko pomaga pri razmisleku o taki izmuzljivi in kontroverzni tematiki kot je ljubezen, je to filozofija. Nisem se ukvarjal s tem, da se zaljubim, ampak sem posvečal svoj čas učenju o tem prelepem fenomenu. Zazidal sem meje okoli besede ljubezen in razmišljal, kaj lahko naredi z mojim umom in čustvi. Izgledalo je kot, da sem končno našel to "mejo", ki sem jo tako zagnano lovil in meril. Medtem, ko sem počasi cementiral obzidje okoli moje percepcije te besede, se je ljubezen pripravljala, da me še enkrat preseneti.

Do tistega trenutka sem imel že veliko izkušenj z ljubeznijo. Pridno sem meril, za koliko se povečuje moč z vsako novo ljubeznijo in sanjaril o popolni ljubezni. Kot vsak dober raziskovalec, sem imel tudi pričakovanja za naslednji izbruh in sem zato obzidje postavil še malo dlje, v upanju, da me naslednji izbruh ne

preseneti. Ampak nič v mojih osemnajstih letih me ni pripravilo na naslednjo ljubezen. Ko sem spoznal dekle, ki je v trenutku pisanja tega besedila moja punca in najverjetneje še vedno je, mi je ljubezen pokazala kaj se zgodi, če zidaš okoli vulkana. Vse meje so izgledale kot posmeh v obrazu take ljubezni in standardi, ki sem jih prej postavil, so se skrivali pod kamni. A tukaj sem si zastavil vprašanje še enkrat. "Ali obstaja še kaj močnejšega?"

Kot v delu *Umetnost ljubezni in življenja* ugotavlja nemški filozof Erich Fromm, je ljubezen kompleksna in večplastna čustvena izkušnja, ki lahko vključuje romantično, družinsko ali prijateljsko ljubezen. Vendar pa se vsaka oblika ljubezni osredotoča na različne vidike človeških odnosov. Ljubezen je za mnoge najpomembnejša izmed vseh čustvenih izkušenj, saj daje smisel in namen našemu življenju. Ljubezen se pogosto razume kot čustveno stanje, ki je povezano z intimnostjo, strastjo in naklonjenostjo. Vendar pa ljubezen ni le čustvo, ampak je tudi dejanje. Ljubezen ni samo občutek, temveč tudi odločitev, ki jo sprejmemo, da bomo drugim ljudem posvečali pozornost, skrb in naklonjenost. Ljubezen ni samo nekaj, kar čutimo, ampak je nekaj, kar delamo.¹

Ljubezen je zelo pomembna za naše življenje, saj nam daje občutek povezanosti in skupnosti z drugimi ljudmi. Ljubezen nam omogoča, da se počutimo sprejete, razumljene in ljubljene, kar vpliva na naše dobro počutje in duševno zdravje. Ljubezen nas osrečuje in nas napolni s pozitivno energijo. Vendar pa ljubezen ni vedno preprosta. Ljubezen je lahko tudi vir bolečine, žalosti in razočaranja. Ljubezen je pogosto polna izzivov in konfliktov, ki jih je treba premagati, če želimo ohraniti odnose. Vendar pa so prav ti izzivi tisti, ki nas naredijo boljše in močnejše.

Filozofija ljubezni se ukvarja s tem, kako ljubezen vpliva na človeško življenje in kaj pomeni ljubiti nekoga. Ljubezen je bila predmet raziskovanja in razprav že od antičnih časov. Ena izmed najbolj znanih filozofskih razprav o ljubezni je Platonov *Simpozij*, v katerem so sogovorniki razpravljali o naravi ljubezni in njenem vplivu na človeško življenje. Za nekatere filozofe je ljubezen univerzalna

sila, ki povezuje vse stvari v vesolju. Za druge pa je ljubezen bolj specifična, povezana z medsebojnimi človeškimi odnosi. Nekateri filozofi poudarjajo pomembnost ljubezni kot temelja moralnega življenja, medtem ko drugi vidijo ljubezen kot način za doseg osebne sreče in izpolnitve.

Ena izmed ključnih tem filozofije ljubezni je tudi razlika med ljubeznijo in zaljubljenostjo. Zaljubljenost je lahko začetna stopnja ljubezni, ki je osredotočena predvsem na lastne občutke in strasti, medtem ko je ljubezen bolj usmerjena k drugi osebi in skrbi za njihovo blaginjo.

Ljubezen je tudi tesno povezana z etiko in moralo. V etični perspektivi se ljubezen pogosto razume kot sočutje in skrb za druge, ki temelji na spoštovanju človeškega dostojanstva in vrednosti. Moralna ljubezen nas spodbuja, da se zavzemamo za druge ljudi in njihove interese ter se odrečemo lastnim koristim, kadar je to potrebno.

Vendar pa je ljubezen vprašljiva tema v filozofiji, saj se lahko zdi, da je v nasprotju z racionalnostjo in logiko. Ljubezen je pogosto povezana z občutki in čustvi, ki se zdijo neracionalni. Vendar pa lahko ljubezen kljub temu predstavlja pomemben vidik človeškega življenja, ki nam omogoča, da se povežemo z drugimi in najdemo smisel v medsebojnih odnosih. Sklepamo lahko, da filozofija ljubezni preučuje številne vidike ljubezni in njihov vpliv na človeško življenje. Ljubezen je zanimiva in čudna izkušnja, ki nam omogoča, da se povežemo z drugimi in najdemo smisel v naših odnosih. Ljubezen je odločitev, ki jo sprejmemo, da bomo drugim ljudem posvečali pozornost, skrb in naklonjenost ter se trudili za njihovo blagostanje.

Fromm v *Umetnosti ljubezni in življenja* pravi: "Ljubezen je dejavno zavzemanje za življenje in rast tistega, kar ljubimo." Tistemu, kar ljubimo, posvečamo čas, trud, misli ... nematerialne, a dragocene in pomembne stvari. Ljubezen je v precej tesnem odnosu s skrbjo, odgovornostjo, spoštovanjem in vednostjo. Kadar kar koli od teh manjka, takrat ni prave ljubezni. Skrb se zelo lepo vidi pri mamah. Mame vedno skrbijo za svoje otroke, saj

¹ Povzeto po: Erich Fromm, *Umetnost ljubezni in življenja*, Mladinska knjiga, Ljubljana 2006, str. 26–29.

jih ljubijo, in če jih ne skrbi, jih boli. Odgovornost je nekaj, kar veliko ljudi vidi kot zunanjo nalogo, ki so jo dobili. V resnici je odgovornost čisto interna in prostovoljna zadeva. Biti odgovoren pomeni biti pripravljen in zmožen pomagati. Spoštovanje se zlahka zameša s strahospoštovanjem, ki pa je nekaj čisto drugega. Spoštovanje je občudovanje individualnosti in neponovljivosti nekoga. Spoštovanje tudi izključuje izkoriščanje. "Želim si, da ljubljene raste sam in po svoje in ne tako kot si jaz želim. Ljubim to, kar je, ne tega, kar si želim, da bi bilo." Spoštovanje izhaja iz svobode in ne moreš spoštovati, ne da bi poznal to, kar spoštuješ.²

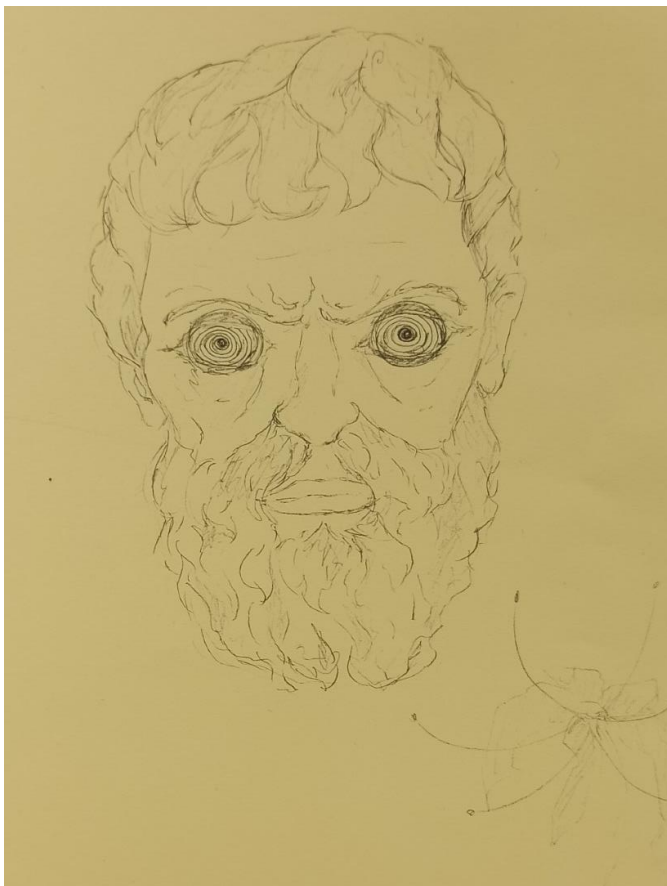
Zdi se, da vsak filozof podaja edinstveno perspektivo na to, kaj je ljubezen, kako deluje in kaj pomeni za človeka. Platon je denimo opisal ljubezen kot silo, ki navdihuje dušo in omogoča posamezniku, da se povzpne k lepemu in resničnemu. Aristotel je ponudil bolj praktično razumevanje ljubezni, ki jo je opisal kot privlačnost, ki temelji na občutkih ugodja in koristi. Fromm je trdil, da je ljubezen razumski proces, ki temelji na izbiri posameznika, medtem ko je Nietzsche poudaril pomembnost strasti in njenega vpliva na posameznikovo življenje. Kant pa je ljubezen vključil v moralni okvir in poudaril pomen nesebične ljubezni kot moralne dolžnosti vsakega človeka. Kljub temu, da vsak filozof predstavlja pomemben vidik ljubezni, pa nihče ne ponuja dokončnega odgovora na vprašanje, kaj je ljubezen in kako deluje. Ljubezen je kompleksna človeška izkušnja, ki se izraža na različne načine in je odvisna od številnih dejavnikov, kot so kultura, družbene norme in osebne izkušnje. Poleg tega pa vsak filozofski pogled na ljubezen vključuje

tudi svoje omejitve in kritike. Na primer, Kantova filozofija ljubezni je lahko precej idealistična in težko uresničljiva v praksi, medtem ko Nietzschejevo poudarjanje strasti lahko vodi do destruktivnih vedenjskih vzorcev. Frommova požrtvovalna in celostna ljubezen, v kateri ljubljene posvečamo duševne dobrine, je še dokaj realistična koncepcija ljubezni.

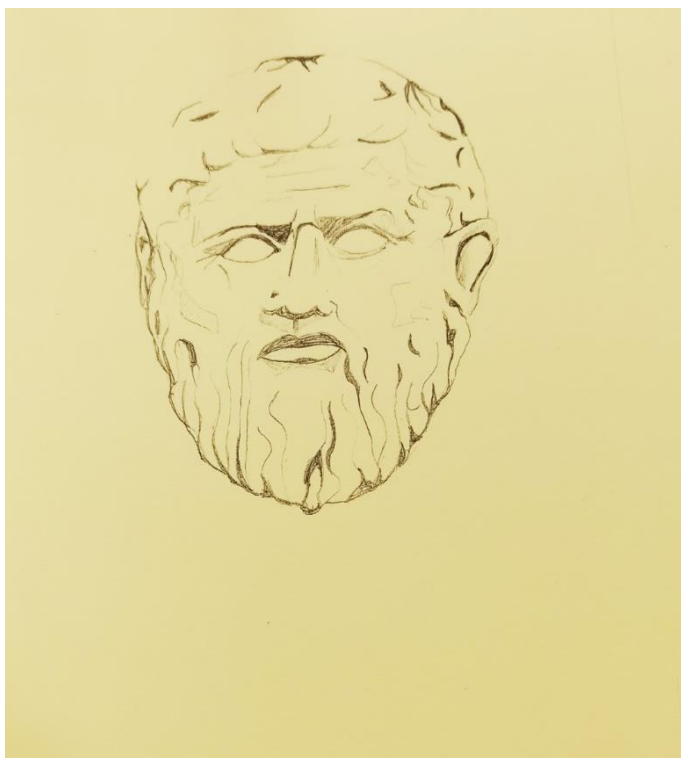
Filozofija nam k sreči lahko pomaga razumeti ljubezen na globlji ravni in nam ponudi orodja za raziskovanje te kompleksne izkušnje. Filozofski pogledi na ljubezen nas spodbujajo, da drugače razmišljamo o naših lastnih izkušnjah in občutkih, ter nam pomagajo razvijati bolj raznoliko in poglobljeno razumevanje tega, kaj je ljubezen in kako deluje.

Vsekakor se da trditi, da je ljubezen globoko človeško doživetje, ki vključuje tako razumsko kot čustveno plat. Vsak posameznik lahko doživlja ljubezen na svoj način in jo izraža na različne načine. Zato je pomembno, da se zavedamo, da ni enega samega pravega načina, kako izraziti ljubezen ali kako jo doživljati. Na koncu bi lahko rekli, da je ljubezen eden najbolj osnovnih in pomembnih čustev, ki jih doživljamo kot ljudje. Filozofija nam lahko pomaga razumeti, kaj to čustvo pomeni in kako vpliva na nas. Vedno pa moramo biti odprti za različne poglede na ljubezen ter se truditi, da jo izražamo na način, ki ustreza naši lastni edinstveni izkušnji in identiteti.

² Povzeto po: prav tam, str. 30–32.

Epikur (341–270 pr. n. št.)

Sokrat (470–399 pr. n. št.)

Filozofija samospoznanja

Gašper Rožman Kdo sem jaz?

Kdo sem jaz? Sem človek, prišel sem na svet za nedoločen čas. Vem samo, da bo ta čas kratek v primerjavi z vsem časom, ki je že in ki še bo pretekel. Ni dolgo, odkar sem prišel na svet, in ne bo dolgo, ko ga bom zapustil. Zakaj sem se rodil, ne vem. Nikogar nisem prosil in nihče me ni na to opozoril, samo zgodilo se je. Kar naenkrat sem iz ničesar postal nekaj. Iz nebiti sem začel obstajati. Očitno pa bom kmalu spet nehal obstajati, tako kot je nehal obstajati oče mojega očeta in tudi njegov oče itd.

Kako čudno je to prehajanje obstoja v neobstoj. Kaj pa sploh je neobstoj, če ne obstaja. Ali obstaja nekaj, kar ne obstaja? To je vendar protislovno. Če torej nebit ne obstaja, sem jaz že od nekdaj obstajal in za vedno bom obstajal, tudi ko bom umrl. Morda to pomeni, da sem večni. Kako pomirjajoča je ta misel. A vseeno se sprašujem, kaj je smrt, ki nas vse tako straši? Še bolj pa me zanima, kaj se zgodi po smrti. Nekakšen konec vendarle je, a to ni konec vsega, je samo konec tega telesa in uma, ki ga imam zdaj. Ali se bom samo spremenil v nekaj drugega in tako nadaljeval svoje življenje do konca časa, ali bom mogoče res zapustil ta svet in bo moja duša odšla v novo dimenzijo, kjer bo lahko večno živela? Če sem na tem svetu za tako malo časa, ali sem tukaj s kakšnim razlogom, kakšnim smislom? Težko verjamem, da sem živ brez razloga. Ali smo vsi ljudje tukaj z istim razlogom oziroma smislom, ali ima vsakdo drugačen smisel življenja? Taka vprašanja bi lahko postavljali ves dan in ne bi dobili odgovora, saj ni nikogar, ki bi mi na to odgovoril. Ljudje smo torej prepuščeni sami sebi, da si odgovorimo na ta skrivnostna vprašanja. Kaj pa sploh smo ljudje in kdo je jaz, o katerem že ves čas govorim?

Joj, Gašper, kako neumno vprašanje, bi rekel marsikdo. Saj vsi vemo, kdo je jaz. Jaz sem jaz. Ampak ali je res tako preprosto? Jaz je beseda, s katero označujemo neko osebo. V tem primeru sem jaz jaz, a jaz je lahko tudi kdor koli drug. Beseda jaz je dokaz, da ljudje sami sebe dojemamo kot posebnega posameznika, ločenega od drugih posameznikov. Vendar ali je jaz samo moje telo ali tudi vsaka celica v mojem telesu? Saj brez njih vendarle ne bi obstajal. Kdo je jaz, torej ni tako neumno vprašanje, kot je videti

na prvi pogled. Večina ljudi ne bi točno vedela, kaj reči, če jih vprašamo, kaj oziroma kdo je jaz. Obstoj jaza je posledica človeškega samozavedanja. Zavedanja, da imamo svoje telo, svoje misli, svoje spomine ter želje. Ravno ta lastnost nas ločuje od drugih živali, ki prav tako imajo samozavedanje, samo ne na taki ravni kot ljudje. Človeško samozavedanje je namreč že tako razvito, da smo pozabili, kaj v resnici smo. Nič drugega kot skupek celic, ki se združujejo v nekaj, kar imenujemo bitje. Dobro, če smo človeka razdrli že do te stopnje, ga analizirajmo še podrobneje. Pri tem nam bo znanost v veliko pomoč, saj zaradi nje vemo tudi to, iz česa so sestavljene celice. To so različni elementi, ki jih ne najdemo samo na Zemlji, ampak tudi vesolju. Raziskave so pokazale, da so štirje glavni elementi v človeku tudi glavni elementi v vesolju. Kaj nam to pove? Pove nam, da ljudje nismo samostojni posamezniki, ločeni od drugih, ampak smo vsi skupaj povezani v to, kar imenujemo vesolje. Tak pogled je imel tudi moderni filozof Allan Wilson Watts, ki je v enem izmed svojih predavanj povedal tole:

"Kot bi vzel steklenico s črnilom in jo vrgel v steno. Tresk! In vse povsod je razmazano črnilo. In na sredini je gosto, kajne? In ko pride ven, na rob, postanejo majhne kapljice čedalje bolj drobne in ustvarjajo bolj zapletene vzorce. Torej je na enak način prišlo do velikega poka na začetku vsega in vse se je razširilo. In ti in jaz, ki sediva tukaj, v tej sobi, sva kot zapleteni človeški bitji daleč na robu tega poka. Mi smo zapleteni majhni vzorci na koncu tega. Zelo zanimivo. Če misliš, da si samo v svoji koži, se opredeljuješ kot zelo zapleten majhen okrasek, daleč na robu te eksplozije. Pred milijardami let ste bili velik pok, zdaj pa ste zapleten človek. In potem smo na to pozabili in ne občutimo, da smo še vedno veliki pok. Ampak ti si. Odvisno, kako se definiraš. Pravzaprav ste – če so se stvari tako začele, če je bil na začetku veliki pok – niste nekaj, kar je posledica velikega poka. Niste nekaj, kar je nekakšna lutka na koncu procesa. Še vedno ste proces. Vi ste veliki pok, izvorna sila vesolja /.../. Ko vas srečam, ne vidim samo tistega, za kar se opredeljujete – gospoda tega in tega, gospo to in to –, vsakega izmed vas vidim kot prvobitno energijo Vesolja, ki prihaja vame na ta

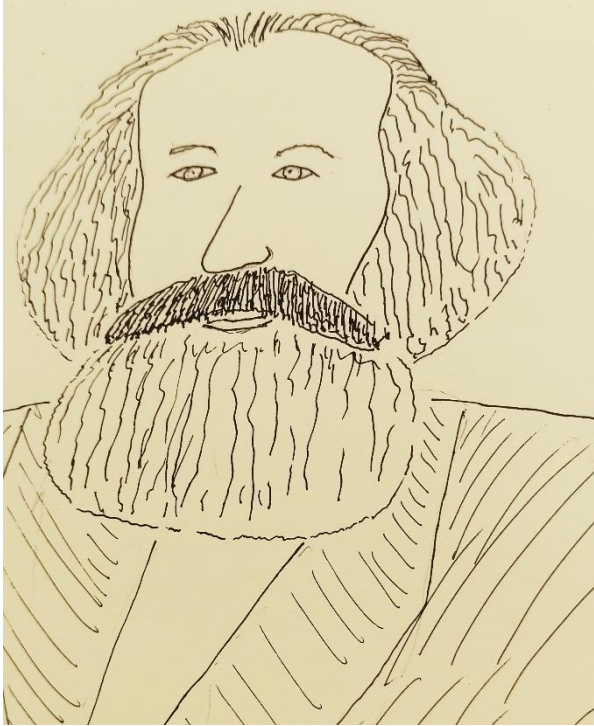
enkrat naenkrat. Vem, da sem tudi jaz to. Toda naučili smo se opredeliti kot ločene od tega." Vsi smo eno z vesoljem, torej smo vsi povezani. Ideja o jazu je samo iluzija. Tak pogled na svet je težko sprejeti, ker smo ljudje že od rojstva navajeni in naučeni, da smo oseba, drugačna od drugih. Ob rojstvu dobimo ime, svoj dom, starše, prijatelje in posledično živimo svoje življenje kot neki posameznik, ločen od sveta – svoje prave narave. V svetu je vse povezano med sabo. Ljudje ne moremo živeti brez rastlin in rastline ne brez živali. To pa zato, ker smo vsi eno. Eno je vedno bilo in iz enega je vse nastalo. Po tej teoriji smo vsi jaz.

Kaj pa duša? Tak pogled na svet nekako izključuje njen obstoj, čeprav je duša nekaj, kar je skupno skoraj vsem religijam ter filozofijam, in v kar verjame tudi veliko znanstvenikov. Ali torej duša obstaja?

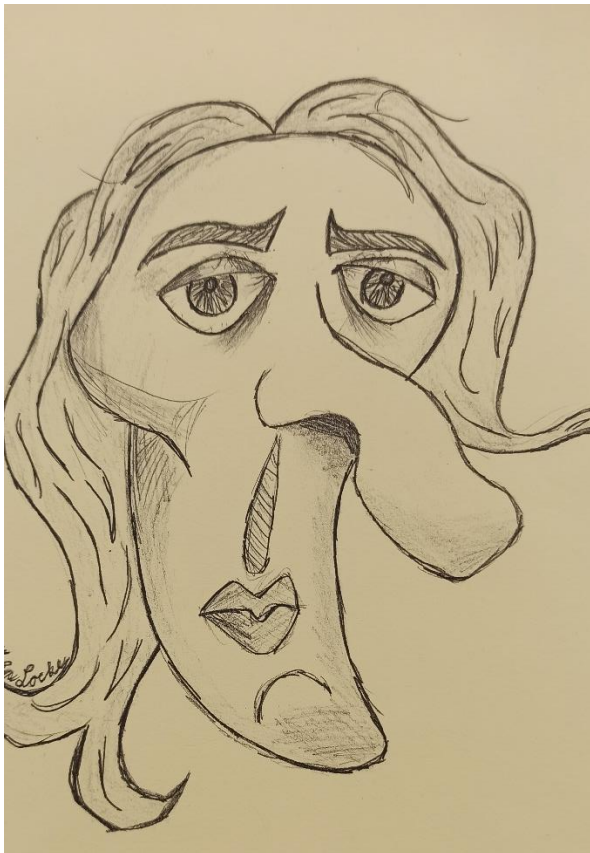
Vsak človek se vsaj enkrat v življenju vpraša, iz česa je narejen, kako in s kakšnim namenom je prišel na svet in kaj se bo zgodilo, ko bo umrl. Odgovore na ta vprašanja vedno iščemo zunaj sebe, med tem, ko jih lahko vse najdemo v sebi. Prevečkrat pozabimo na dejstvo, da ljudje nismo ločeni od narave, ampak smo del nje. Čisto v vsakem izmed nas se pretaka energija še iz časa velikega poka. Skozi zgodovino se je ta energija oziroma snov spreminjala in pretvarjala v različne forme in oblike, zdaj pa se ta energija izraža v obliki mene in tebe. Vseeno pa nam je narava podarila ta neverjetni organ, ki ga imenujemo možgani, zaradi katerega smo si ljudje začeli domišljati, da smo nekaj več od tega, kar v resnici smo. Ne definiramo se več kot del narave, ampak kot nekaj od narave večjega.

Ta trditev drži, če obstaja Bog (tukaj mislim predvsem na krščanskega Boga, ki je, po Svetem pismu, ustvaril ljudi po svoji podobi), a po mojem mnenju je Bog samo produkt naših možganov, ki pa niso nezmotljivi in nas lahko tudi varajo. Res je, da nam pomagajo pri preživetju, a na koncu bomo vseeno vsi umrli. Ta neverjetni organ je tudi kriv, da ljudje verjamemo v stvari, ki so v resnici samo iluzija. Iluzorno je tudi prepričanje, da obstaja smisel življenja. Moje mnenje je, da življenje ne potrebuje smisla, ampak ga potrebujemo samo ljudje. V nas je vgrajena ta potreba po raziskovanju in razumevanju. Vse si želimo razumeti in za vse potrebujemo neki razlog. Taki pač smo. Razmišljujoča bitja. Posledica tega je nastanek različnih religij in verovanj, ki nam v resnici ne povedo nič o posmrtnem življenju niti o smislu življenja, nam pa dajo lažno upanje, da posmrtno življenje obstaja. To pa ni nujno slabo, saj ljudje živimo bolj srečno, ko imamo občutek, da ima naše življenje pomen in da bomo po smrti odšli v lepše kraje. To, da smisla ni, pa ni izgovor za to, da ne počnemo ničesar in ves dan samo ležimo, ampak ravno nasprotno. Menim, da bi morali biti vsi hvaležni za to, da smo na tem svetu in da smo se znašli v tem času na tem prostoru v tej obliki, saj je biti človek naravnost neverjetno.

Res je, da je naše življenje mikroskopsko majhno v primerjavi z večnostjo, a že samo dejstvo, da smo se sploh znašli v tej človeški obliki, je dovolj dober razlog, da sprejmemo to vlogo in jo cenimo. Življenje je lahko boleče in včasih se zdi, da je ves svet uperjen proti nam, a že to, da sploh lahko čutimo bolečino, je nekaj neverjetnega in tudi za to moramo biti hvaležni.

Karl Marx (1818–1883)

John Locke (1623–1704)

Spoznaj samega sebe: jaz in drugi

Uvod

Od antičnih filozofov dalje se je ideja o spoznanju samega sebe prenašala skozi zgodovino človeštva kot temeljna in ključna naloga vsakega posameznika. Ta naloga ni preprosta in zahteva veliko introspekcije, razmisleka in preučevanja lastne osebnosti, vrednot in ciljev. Samospoznanje je edina pot, ki vodi do globljega razumevanja ne le sebe, ampak tudi sveta okoli nas.

Samospoznavanje je proces, ki nam omogoča, da bolje razumemo sebe in svoje notranje procese. V filozofiji se je ta koncept pojavil že pri antičnih Grkih, ki so izrek "spoznaj samega sebe" postavili kot temeljno načelo.

Ko se spoznamo sami, lažje razumemo tudi druge ljudi. Naša percepcija sveta in drugih ljudi je namreč odvisna od naših notranjih procesov, ki jih lahko bolje razumemo le s samospoznavanjem. Ko se zavemo svojih predsodkov, omejitev in negativnih čustev, lahko lažje prepoznamo in razumemo tudi tiste lastnosti drugih ljudi, ki nas morda sprva zmotijo ali zmedejo. Samospoznavanje pa ni enostaven proces, ki bi se lahko zgodil čez noč. Potrebna je velika mera odprtosti, iskrenosti in vztrajnosti.

Jaz

V psihologiji se jaz in osebnost pogosto obravnavata kot samoumevna koncepta, ki ju raziskujejo psihologi. Osebnost se običajno nanaša na značilnosti posameznika, ki jih lahko opazujemo in jih merimo z različnimi psihološkimi testi, medtem ko se jaz nanaša na subjektivno doživljanje sebe kot individualne osebe. Samospoznanje pa se nanaša na zavedanje lastnih notranjih procesov, občutkov in misli ter na razumevanje lastnih potencialov, sposobnosti in omejitev. Človek pa se s temi odgovori ne bi smel zadovoljiti, saj so ti parametri, v katerih deluje psihološko raziskovanje, zgolj del celote, ki jo predstavlja "jaz". Plastično predalčkanje osebnosti pa ni to, kar nas bo pripeljalo do resnice, ki si jo kot filozofi želimo, mar ne?

V filozofskem smislu se pojmovanje jaza in samospoznanja razlikuje od psihološkega.

Filozofi se ukvarjajo z vprašanji o naravi človeškega bivanja in o tem, kako človek vstopa v odnose z drugimi ter s svetom okoli sebe. Filozofi se sprašujejo tudi, kako je mogoče priti do pravega samospoznanja ter kako lahko to znanje vodi do smiselnega in polnega življenja. Filozofsko pojmovanje jaza in samospoznanja je torej globlje in širše od psihološkega, saj se ukvarja tudi z vprašanji, ki presegajo posameznika in se tičejo celotne človeške vrste.

V splošnem lahko jaz razumemo kot subjektivno izkušnjo lastne identitete in zavesti, ki se zaveda svojega obstoja in zaznava okolico. Z različnimi filozofskimi pristopi so filozofi poskušali bolj natančno opredeliti in razložiti ta kompleksen koncept. Jaz je pojem, ki se v filozofiji uporablja za označevanje subjekta zavedanja in dojetja. V najosnovnejši obliki je jaz tisto, kar sem jaz, tisto, kar se mi zdi, da je moje mišljenje, mnenje ali celo lastnina. Koncept jaza je bil v zgodovini filozofije obravnavan na različne načine, od poudarjanja individualne identitete do zanikanja obstoja samostojnega jaza in poudarjanja skupne človeške izkušnje. Poleg tega pa se lahko pojavi tudi ideja o različnih vrstah jaza, kot so na primer družbeni jaz, kulturni jaz ali celo digitalni jaz. Te vrste jaza se lahko nanašajo na različne vidike družbenega okolja, v katerem živimo, in na to, kako ti vidiki vplivajo na naše dojetanje sebe in sveta.

Koncept jaza je tako ključen za razumevanje človekovega dojetanja sveta in samega sebe. Gre za kompleksen koncept, ki se lahko razlikuje glede na filozofske, psihološke ali kulturne vidike. V vsakem primeru pa je jaz tisti del nas, ki nas povezuje z okolico in nam omogoča, da razumemo svet in samega sebe.

V nadaljevanju si bomo ogledali nekatere ključne filozofske koncepte jaza. Ena izmed pomembnejših teorij o jazu je teorija o nesmrtnosti duše v Platonovem delu *Fajdon*.³ Platonov učitelj Sokrat se je zavedal, da se človek pogosto zares ne zaveda lastnih misli, občutkov in dejanj. Menil je, da se človekovo

³ Platon, *Fajdon*, Državna založba Slovenije, Ljubljana 1972.

samospoznanje začne s priznanjem lastne nevednosti in z zavedanjem, da ni vedno mogoče imeti popolnega nadzora nad svojimi dejanji. Sokrat je verjel, da lahko človek s pomočjo razmišljanja in dialoga z drugimi doseže globlje razumevanje samega sebe in svojega življenja ter se tako približa cilju, ki ga je opredelil kot "skrb zase". S tem naj bi človek – kot trdi Platon v *Fajdonu* – pripomogel k pomnjenju, ki ga imenuje anamneza. V procesu anamneze je Sokrat svojim sogovornikom postavljал vprašanja o njihovih prepričanjih in izkušnjah, s čimer jih je spodbudil k razmišljanju in samorefleksiji. Na ta način je skušal izluščiti temeljne ideje in vrednote, ki so jih njegovi sogovorniki imeli, ter jih usmerjal k razumevanju resnice. Predpostavka nauka o anamnezi pa je, da je človekova duša nesmrtna in se lahko ponovno spominja že znanih misli, ki jih je spoznala, preden se je naselila v svoji telesni lupini. Mnenje, da je misel nesmrtna, pa izhaja že iz grške mitologije.

Avtor druge pomembne teorije jaza je René Descartes, začetnik moderne filozofije. Ta teorija trdi, da jaz obstaja kot razmišljujoče bitje, ki je ločeno od fizičnega sveta.⁴ Trdil je, da je edina stvar, ki jo lahko zanesljivo spoznamo, naša lastna zavest (*Cogito, ergo sum*, Mislim, torej sem). Descartes je zagovarjal raziskovanje lastne zavesti in je razmišljal o svojem lastnem obstoju kot načinu za dosego samospoznanja. Njegova ideja o samospoznanju je ena ključnih v zgodovini filozofije. Descartes je namreč trdil, da je treba za dosego resnice najprej dvomiti o vsem, kar smo doslej sprejeli za resnično. Iz tega je razvil metodični dvom, s katerim je iskal osnovo za spoznanje prave resnice. Podvomil je o resničnosti tistega, kar zaznamo, saj so čuti lahko varljivi. Nato je podvomil o svojih mislih, saj lahko tudi te vodijo v zmotno razmišljanje. Ugotovil je, da je sam kot misleč subjekt, ki dvomi in razmišlja, nedvomno resničen. Iz tega je sklenil, da je osnova za spoznanje resnice v samospoznanju, v zavedanju sebe kot mislečega subjekta. Po Descartesu je torej temelj za pridobivanje resničnega znanja samospoznanje.

Jean-Paul Sartre je zagovarjal podobno idejo kot Descartes, prepričan je bil, da je jaz

svoboden in odgovoren za svoja dejanja. Sartre je opozarjal, da je vsak posameznik sam odgovoren za svoje življenje in da nihče drug ne more prevzeti te odgovornosti. Pa vendarle je Jean-Paul Sartre Descartesa tudi kritiziral. Menil je, da je Descartesova izjava "*Cogito, ergo sum* (Mislim, torej sem)" preveč omejena in individualistična. Sartre je v svojih delih poudaril, da se človek nikoli ne more popolnoma osvoboditi družbenih in kulturnih vplivov ter da je njegov obstoj vedno v odvisnosti od drugih ljudi in okolice.⁵

Jaz je torej lahko razumljen kot središče subjektivnosti in osebnosti, vendar obstaja več različnih konceptov jaza, ki se razlikujejo glede na filozofsko tradicijo in kontekst, v katerem so bili razviti. Jaz kot tema v filozofiji pa se vseeno neposredno nanaša na samospoznanje, zato sta si temi na prvi pogled zelo podobni. Samospoznanje je dejanje, ki nas popelje do samorazumevanja in spoznanja samega sebe oziroma spoznanja "jaza". Trdimo lahko, da sta jaz in samospoznanje neločljiva drug od drugega. Uporaba besede jaz od nas torej zahteva vsaj neko mero samospoznanja, saj če se posameznik ne zaveda obstoja sebe samega kot samostojnega člana družbe, jaz pri tem določenem posamezniku tudi ne obstaja.

Drugost

Drugost je pojem, ki se nanaša na nekaj, kar se razlikuje od nečesa drugega, bodisi v smislu nasprotja bodisi v smislu razlike. Drugost se lahko nanaša na druge ljudi, na naravo, na druge kulture ali na celo vesolje. Filozofi so se različno odzvali na koncept drugosti. Nekateri so si prizadevali za razumevanje drugosti kot nečesa, kar je treba premagati ali odpraviti, medtem ko so drugi poskušali sprejeti in razumeti drugost kot nekaj pozitivnega in konstruktivnega. Na splošno pa je koncept drugosti pomemben v filozofiji, saj nas spodbuja k razmisleku o našem odnosu do drugih in k razumevanju, kako lahko drugost vpliva na naše razumevanje sebe in sveta. Drugost je tisto, kar nas ločuje od drugih ljudi in sveta okoli nas, kar nas naredi edinstvene in unikatne posameznike, saj vpliva na našo osebnost, vrednote, prepričanja in izkušnje. S poznavanjem svoje drugosti lahko bolje razumemo svojo identiteto in se soočimo s svojimi omejitvami in potenciali. Hkrati pa

⁴ Povzeto po: Descartes, *Meditacije*, Slovenska matica, Ljubljana 1973.

⁵ Povzeto po: Sartre, *Eksistencializem je humanizem*, Društvo za teoretsko psihoanalizo, 1994.

lahko s poznavanjem drugosti drugih ljudi, bolje razumemo in sprejemamo različnosti ter gradimo bolj odprte in strpne odnose s svojim okoljem.

V antiki so drugost obravnavali v kontekstu različnih ontoloških in epistemoloških teorij. Platon je v svojih delih pogosto obravnaval razliko med idejami in njihovimi uposameznitvami, ki so le nepopolne kopije prvotnih idej.⁶ To bi lahko interpretirali kot razliko med univerzalnim in posameznim, ki je ena od oblik drugosti. Ta interpretacija ima torej vrednost v zavedanju, da smo vsi, tudi ljudje, del celote, a vseeno samostojni del. Aristotel je razlikoval med substancami (oz. bistvi) in nesubstancialnimi entitetami, kot so lastnosti, relacije in kvalitete. Razlika med tema dvema kategorijama bi lahko bila interpretirana kot drugost, saj se nesubstancialne entitete ne morejo identificirati s substancami, ampak so neodvisne od njih.⁷

Jean Paul Sartre je razvil koncept drugosti, ki se nanaša na druge ljudi kot bitja, ki nas izzivajo in nas s tem spodbujajo k lastnemu razvoju. V tem smislu je drugost tudi nekaj, kar nam omogoča, da se izognemo pasti samozadostnosti in narcizma. Drugost je po Sartru nekaj, kar nas konstantno presega in vpliva na našo svobodo. Zavest drugega se pojavi le, če je nekdo drug "zazan" kot zunanji in se zavest postavi v položaj "opazovalca". Ta položaj opazovalca pa po Sartru ne more biti nevtralen, saj ima zavest, ki se zaveda drugega, vedno že neko predpostavljeno pojmovanje drugega. To pomeni, da ne moremo preprosto videti drugega kot nekaj, kar je samo po sebi dano, ampak ga vedno že predhodno razumemo v nekem kontekstu in skozi neke druge pojme. Po Sartru je drugost vedno nekaj, kar nas omejuje in vpliva na našo svobodo. Svojo svobodo lahko uresničujemo le v odnosu do drugega, hkrati pa nas ta odnos sili v odgovornost do drugega. Na ta način se pojavlja problem drugosti kot nekaj, kar nas hkrati omejuje in hkrati omogoča, da uresničujemo svojo svobodo.⁸

Tako se lahko drugost izkaže kot ključni dejavnik pri spoznavanju samega sebe. Razumevanje drugosti lahko koristi nam kakor tudi drugemu. Ta razmislek se torej nanaša ne le na posameznikovo spoznanje samega sebe, a tudi razumevanje ljudi s katerimi imamo odnose oz. še splošneje, razumevanje same družbe. To razumevanje lahko privede do spoznanja, da smo sami v sebi povezani z drugimi in da lahko naša identiteta nastane le v odnosu z drugimi. Hkrati lahko spoznanje lastne drugosti in sprejemanje drugih kot drugačnih prispeva k večji odprtosti in razumevanju sveta okoli nas.

Človek je bitje, ki je neprestano na poti k spoznanju samega sebe, pri tem pa so odnosi z drugimi ljudmi ključni dejavnik. Odnosi gradijo družbo, hkrati pa imajo velik vpliv na posameznika in njegovo življenje kot celoto. Če si posameznik prizadeva, da spozna samega sebe in svoje odnose z drugimi, lahko to vpliva na njegove odločitve in način življenja ter mu omogoči, da bolje razume sebe in druge ljudi. Na ta način lahko postane bolj samozavesten, odprt za nove izkušnje, bolj empatičen, razumevajoč do drugih in, kar je verjetno še najpomembnejše, do neke mere svoboden, saj se bolje počuti v svoji lastni koži. Človek, ki se dobro pozna, se tudi bolj spoštuje in si s tem dopusti več svobode. S tem pa seveda lahko tudi izboljša svoje odnose z drugimi in prispeva k boljši družbeni skupnosti.

Naša sposobnost, da spoznamo samega sebe in razvijemo kakovostne odnose z drugimi, je ključna za izgradnjo zdravega, izpolnjujočega in svobodnega življenja. Ko uzavestimo svoja globlja prepričanja, čustva in vrednote, se bolje zavemo svojih lastnih potreb in ciljev ter jasneje vidimo pot v prihodnost. V odnosih z drugimi ljudmi pa lahko najdemo oporo, podporo in razumevanje, ki nam pomaga pri uresničevanju teh ciljev. Vse to nas lahko pripelje do sreče, zadovoljstva in izpolnjenosti, predvsem pa do občutka svobode, kar pa je ključno ne le za kakovostno življenje, ampak tudi za unikatno, avtentično življenje, v katerem sledimo sami sebi in svojim sanjam.

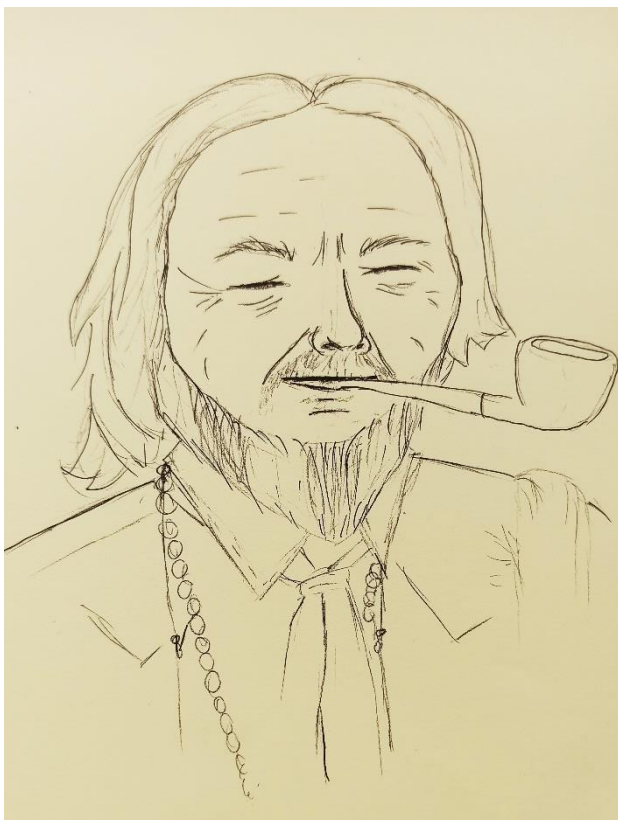
⁶ Povzeto po: Platon, *Država*, Karantanija, Ljubljana 1995.

⁷ Povzeto po: Aristotel, *Metafizika*, Založba ZRC, Ljubljana 1999.

⁸ Povzeto po: Sartre, *Bit in nič*, Mladinska knjiga, Ljubljana 1970.

Slavoj Žižek (roj. 1949)

Alan Watts (1915–1973)

Filozofija in umetnost

Nika Šmid

Recepcija Nietzschejevega *Zaratustre* v filmu Stanleyja Kubricka *Odiseja 2001*

Ameriški režiser Stanley Kubrick je v svoje filme pogosto vključeval filozofske vsebine. V prispevku bom analizirala njegov film *Odiseja 2001* (1968), v katerem se režiser sklicuje na delo Friedricha Nietzscheja *Tako je dejal Zaratustra*. Pri tem se bom oprla na delo Jerolda Abramsa *Filozofija Stanleyja Kubricka* (2007).

Film *Odiseja 2001* je znanstvenofantastični film in zagotovo eden Kubrickovih najbolj filozofskih filmov. Kubrick poskuša na platno prenesti celotno evolucijsko pot v delu Friedricha Nietzscheja *Tako je dejal Zaratustra*. Od črvov prek opic do ljudi Nietzsche sledi gibanju življenja kot volje do moči – na koncu trdi, da še ni končano. Ostala nam je še zadnja stopnja, nadčlovek, bitje, ki bo na človeštvo gledalo tako, kot človeštvo zdaj gleda na opice. Nietzsche nam malo pove o tem, kako bo videti nadčlovek, razen tega, da se bo pojavil kot nova vrsta "otrok". Kubrick je v *Zaratustri* videl vizijo pravega preroka in na prihodnost tehnologije gledal kot na vrhunec te vizije. Njegovo leto 2001 prikazuje pred- in post-človeške stopnje, ki se začnejo z opičjim človekom, nadaljujejo skozi človeštvo in končno dosežejo vrhunec v novi obliki, ki je onstran človeka, "zvezdnem otroku", superinteligentnem fetusu v velikosti planeta, ki se prikaže na koncu filma.

Celoten proces, ki vodi do tega zvezdnega otroka, načrtuje in usmerja skrita rasa Nezemljanov. V filmu so odkriti, ko pod površjem lune najdejo ogromen črn monolit, za katerega se zdi, da je bil "namenoma zakopan". To človeško odkritje je Kubrickov analog Nietzschejeve ideje o smrti Boga. Nietzsche razvija to idejo v *Zaratustri*, kjer prototip Zaratustre, imenovan »norec«, pravi: »Kje je Bog?« ... »Povedal vam bom. Ubili smo ga – ti in jaz. Vsi mi smo njegovi morilci." S "ti in jaz" Nietzsche misli na moderno dobo razsvetljenstva in znanosti. Razlaga, da smo skupaj s staro kozmologijo izgubili tudi religiozni temelj za vse svoje vrednote – vrednote, za katere se zdi, da tako kot mi sami brezupno lebdi v breznu. Kubrick v *Odiseji 2001* to simbolno ponazarja z ladjo, v kateri živijo glavni liki. To je začetek dobe nihilizma, ki so jo zaznamovale tri posebne izgube. Prvič, izgubimo svoj normativni pogled na preteklost,

pogled, da nas je Bog ustvaril z namenom. Namesto tega se zdaj vse zdi pogojno, evolucijsko. Drugič, v sedanjosti izgubljam tudi občutek za normativno osnovo, ker ni od boga dane "pravice". Končno izgubimo svoj teleološki konec. Za svojo prihodnost ne moremo več reči, da leži v nebesih, mesiji ali vstajenju. Ob spoznanju te trojne izgube norec in Zaratustra diagnosticirata našo dobo nihilizma in nato predstavita potreben protistrup.

Podobno Kubrick nakazuje novo izgubo vere v staro zgodbo in stare ideale, tako kot je modernost postavila pod vprašaj vero. Leta 2001 je odkritje luninega monolita zapečatilo primer proti veri, saj zdaj vemo, da nas Bog ni ustvaril; vemo, kdo so v resnici naši ustvarjalci in snovalci – Nezemljani. Ko je Kubrick osmisli smrt Boga, ustrezno preide na naslednjo stopnjo evolucije v Zaratustri – namreč na višje ljudi, ki po Nietzscheju sprejemajo smrt Boga. Ljudje se počutijo neverjetno osvobodene in so zdaj prepričani, da lahko ustvarijo novo vrsto družbe – popolnoma brez laži. To je razsvetljenstvo, nov projekt, ki bo preostalo človeštvo osvobodil teme srednjega veka. In višji ljudje so sodobni filozofi, kot sta René Descartes in Immanuel Kant, ki bodo vodili pot. Kubrickovi višji možje so astronauti: Dave Bowman, Frank Poole in dr. Heywood R. Floyd. Tu pa Kubrick predstavi zanimiv zasuk na Nietzschejev pogled. Pri Nietzscheju morajo višji ljudje za seboj pustiti onstranstvo Boga v nebesih in postati gospodarji Zemlje. Toda v Kubricku višji ljudje zapustijo zemljo in postanejo gospodarji nezemeljskih nebes ter v bistvu prevzamejo "Božje mesto" med zvezdami. Kljub tej spremembi pa so Kubrickovi višji ljudje še vedno zelo podobni Nietzschejevim, še vedno predstavljajo razsvetljenske vrednote in pogled na človeštvo kot nadomestek za Boga. Astronavti so jasno zavezani demokraciji, znanosti in tehnologiji. In res, ti višji možje so impresivni; so inteligentni, pogumni in močni – zagotovo najboljše, kar lahko ponudi človeštvo, v Kubrickovi viziji, tako kot v Nietzschejevi. Vendar so na koncu višji ljudje tako pri Nietzscheju kot pri Kubricku obsojeni na propad. Obsojeni so, da postanejo tisto, kar Nietzsche imenuje »zadnji ljudje«. Nekoč plemeniti in pogumni višji ljudje, ki so se borili in se zavzemali za humanistične

vrednote, se postopoma ustalijo v svoji novi globalni, demokratični, popularni kulturi in se sčasoma utrudijo in polenijo.

To ne pomeni, da projekt višjega človeka ni deloval – vsekakor je nekaj časa deloval in je bil bistvenega pomena za zamenjavo vere z razumom – toda na koncu projekt višjega človeka ni bil ustrezen, da bi nadomestil religiozno teleologijo nezemeljske blaženosti. Kubrick si očitno prisvaja ti dve ideji o zadnjem človeku in vrvohodcu. Dejansko sta tako Poole kot Bowman začela kot višja človeka in postala vrvohodca (vendar Poole ne gre skozi stopnjo zadnjega moža). Končno v prizoru, vzetem skoraj neposredno iz Nietzscheja, vidimo umirajočega Bowmana, ki dvigne pogled in najde zadnji črni monolit, ki stoji nad njim, na popolnoma enak način, kot se Zaratustra pojavi v trenutku smrti vrvohodca in stoji nad njim. Monolit je prišel, da bi spremenil Bowmana v Zvezdnega otroka, tako kot je Zaratustra prišel k človeštvu, da bi nas pripravil, da gremo naprej v naslednjo stopnjo nadčloveka. Tako v Zaratustri kot v letu 2001 se lahko premaknemo na drugo raven obstoja šele potem, ko človeštvo zaključi svoj spust v temo. Najprej moramo videti končno mejo projekta višjih ljudi, preden je možna nova oblika obstoja, četudi le načelno. Gledati moramo, kako en ideal popolnoma propade, preden drugega lahko v celoti dojamemo in dosežemo.

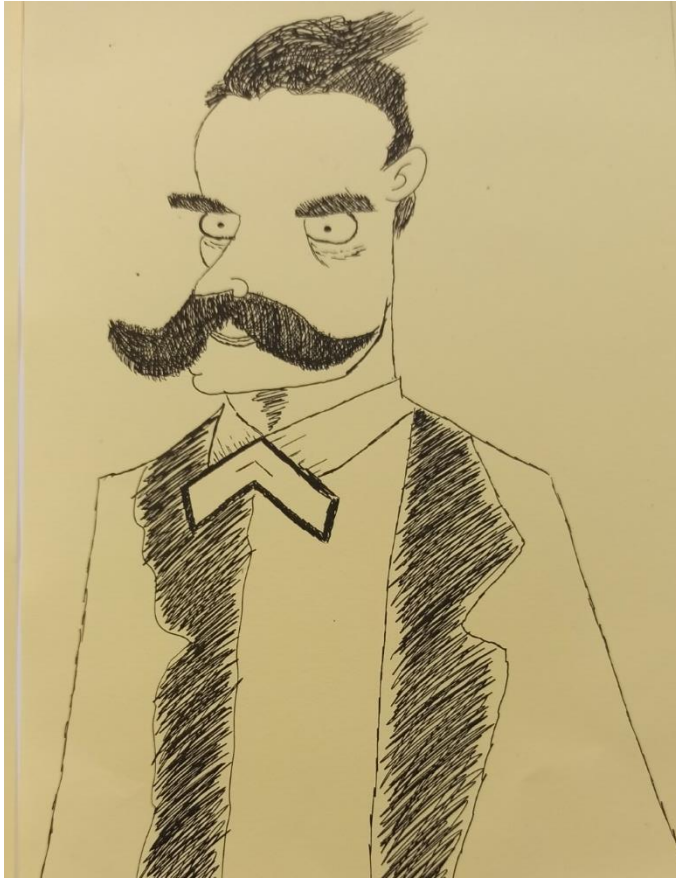
Nietzschejev nadčlovek je post-človeški zvezdni otrok v *Odiseji 2001*. Tu je opazen močan prelom med Nietzschejem in Kubrickom glede tega, da je moralni nihilizem motivacijski

dejavnik za nagnjenje k nadčloveku. Leta 2001 nas ne motivira Božja smrt ali posledična smrt zadnjega človeka. Božja smrt, zadnji človek in vrvohodec se zagotovo pojavijo v filmu in so očitno sestavni del zapleta. Toda zdi se, da niti nihilizem niti zadnji človek kot njegova posledica ne motivirata nastanka "Zvezdnega otroka". Z drugimi besedami, Kubrickova *Odiseja 2001* v nasprotju z Nietzschejevim *Zaratustro* sploh ni zgodba o moralnem nihilizmu. Namesto tega je *Odiseja 2001* o metafiziki in epistemologiji. Metafizično so Nezemljani zgradili vse, začeni z ogromnim črnim monolitom, ki krepi primitivne možgane opic. Vendar ta neposredni vpliv hitro postane posreden. Očitno so tuji nas zasnovali, da postanemo inteligentni s pomočjo tehnologije; posledično postanemo radovedni glede anomalij, kot so monoliti in sami tuji. Seveda ima Nietzsche povsem prav v svoji diagnozi dobe nihilizma in velik del popularne kulture vsekakor spominja na oder zadnjega človeka. Vendar se zdi precej neverjetno, da se bo na obzorju pojavila nova oblika bivanja in naredila človeštvo tako preprosto, kot so opice, kot napoveduje Nietzsche. Vrhunski in briljanten moški ali ženska skoraj ni genetsko izključen – in morda je celo verjeten. Toda to ne bi štel za novo vrsto bitja. Še več, čeprav je človeštvo morda v fazi zadnjega človeka, je Nietzschejev pogled na naš sestop v popolno temo morda nekoliko precenjen. Enako verjetno se zdi, da se bomo še naprej razvijali v smeri sodobnega ideala demokratičnega svetovljanstva, morda bomo postajali vedno bolj stabilni in morda celo nekoliko srečnejši.⁹

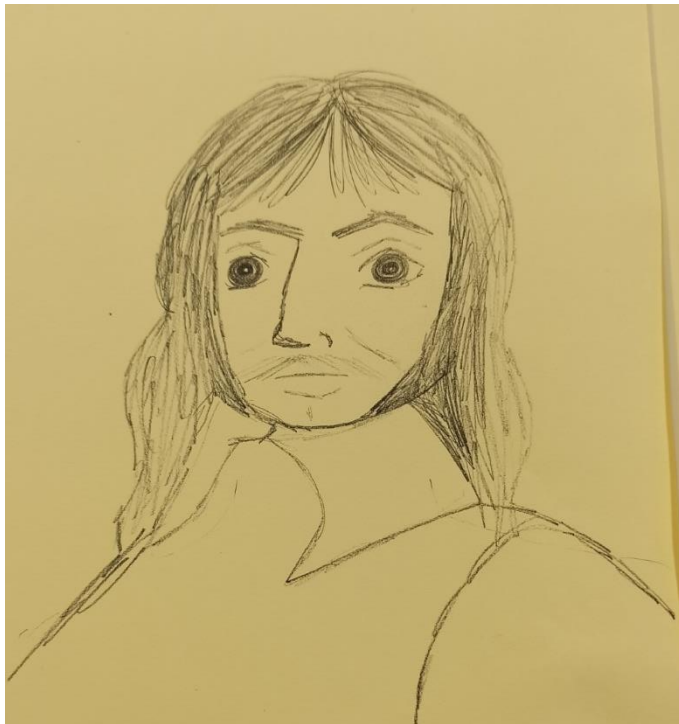
LITERATURA

- Abrams, Jerold J. (2007), *The philosophy of Stanley Kubrick*, Lexington : University Press of Kentucky, Kentucky.
Ciment, Michel (1983), *Kubrick*, New York : Holt, Rinehart and Winston, New York.
D. Phillips, Gene (2001), *Stanley Kubrick : interviews*, Jackson : University Press of Mississippi, Mississippi.
Gene D, Phillips (1975), *Stanley Kubrick : a film odyssey*, New York : Popular Library, New York.
Rasmussen, Randy (2001), *Stanley Kubrick : seven films analyzed*, Jefferson, N.C.: Mc Farland, North Carolina.

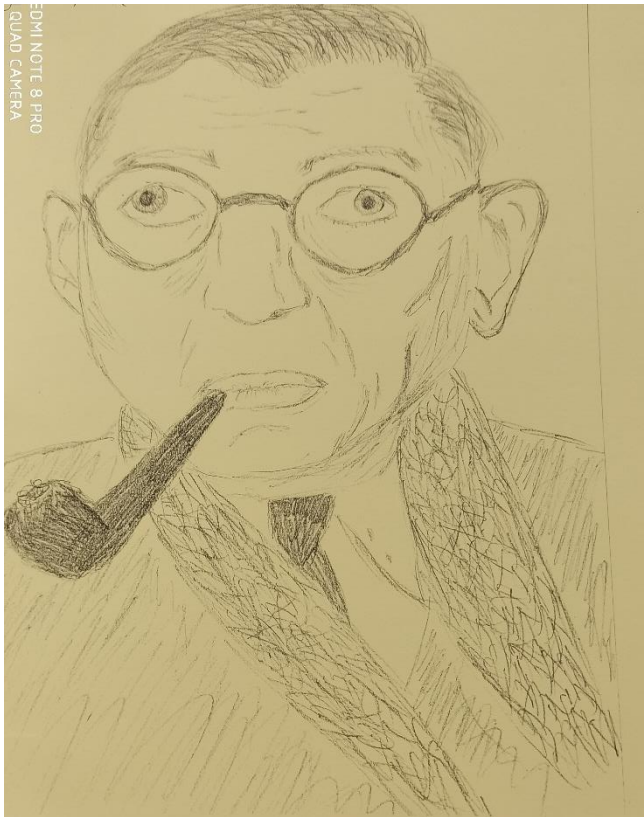
⁹ Povzeto in prirejeno po: Abrams 2007, str. 247-265.

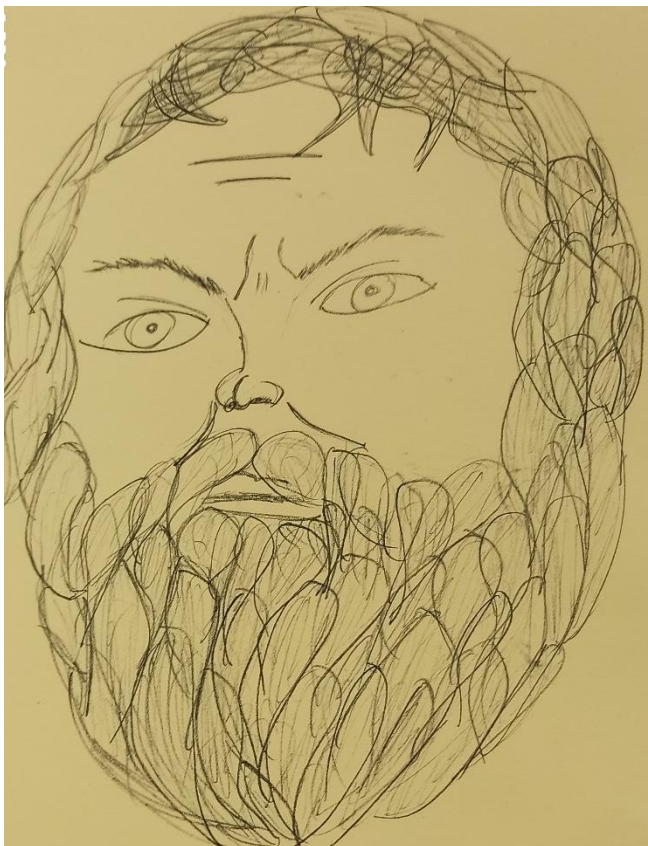
Friedrich Nietzsche (1844–1900)

René Descartes (1596–1650)

Jean-Paul Sartre (1905–1980)

Sokrat (470–399)

Alessandra Ximena Rubio Campos
Odnos heavy metala do religije in filozofije

No se mucho
de tantas cosas
pero hay algo que te tengo que decir
sé que ya sabes que es, pero también sé
que te mueres porque yo te diga que
(Viento en contra, »Vestido Rojo«, 2002).

Uvod

Heavy metal je danes zelo priljubljena glasbena zvrst, katere glavne vrednote so svoboda, socialna pravičnost in enakost. Izraz heavy metal ne označuje samo glasbe in besedil, ampak tudi koncerte, videospote, oblačila, družbeno skupnost itd. A je tudi veliko več kot to. Lahko bi rekli, da gre za veselje, v katerem so integrirani tako glasbeni kot zunajglasbeni elementi (filozofski, sociološki, psihološki ...). Pesmi se osredotočajo na vprašanja, kot so upor, nasilje ali družbena krivica. Nekateri so začeli uporabljati versko simboliko, ne zato, da bi koga prizadeli ali užalili, ampak da bi raziskali boj med dobrim in zlim, odrešitvijo in smrtjo.

Religija je vera v najvišje nadnaravno bitje. Temeljne vrednote krščanske religije so vera, upanje in ljubezen. Krščanska vera poudarja potrebo in pomen moralnega in etičnega življenja po božjih zapovedih. Zato nekateri

verniki obtožujejo metalce, da so satanski, saj verjamejo, da so njihove vrednote v popolnem nasprotju s krščanskimi načeli, saj spodbujajo idejo, da sta svoboda in individualnost temeljnega pomena za življenje posameznika.

Kaj je heavy metal? Kdo so *heavies*? Ali je heavy metal v nasprotju z vero? Tukaj bomo analizirali vrednote heavy metala v nasprotju z vrednotami krščanske vere, preučevali njihove podobnosti in razlike, pa tudi njihov prispevek k filozofiji. Ta prispevek ni ekspliciten, ampak impliciten. Dodatno bomo pojasnili tudi njegov pomen, cilje in izvor, iskali odgovore na zgoraj zastavljena vprašanja in oblikovali nova vprašanja, na katera bomo poskušali najti odgovor. Religija, heavy metal in filozofija so teme, ki so (heavy metal in filozofija) ali so bile (religija) moja strast in so bile pomembne za mojo osebno rast, zato želim širiti njihov cilj in raziskati njihov medsebojni vpliv.

Heavy metal in religija

Somos el club de los desquiciados
No necesitamos más aliados
Vamos por allí completos

No te voy a dar mi libertad
No te voy a dar mi tempestad
No te doy mi libertad
No te doy mi tempestad
Es mía solo mía

(Viernes Verde, »Viernes Verde 25«, 2019)

Heavy metal je danes zelo priljubljena glasbena zvrst, ki je nastala okoli leta 1970. Za prvo heavymetalsko skupino velja Black Sabbath, čeprav to ni povsem gotovo. Sčasoma je heavy metal postal znan po protiverski retoriki pa tudi po domnevnem spodbujanju satanizma. Zanimivo je, da je večina umetnikov v tej glasbeni zvrsti vzgojenih v krščanskem duhu, ko pa so prišli v adolescenco, so na neki način izvajali satanizem, da bi pritegnili pozornost. A

v resnici zelo malo skupin zares časti hudiča. In čeprav na več naslovnih ali v besedilih najdemo sklicevanja na hudiča, ga ne uporabljajo kot energijo, niti ga ne predstavljajo kot osebno božanstvo, temveč kot simbol svobode in odrešenja pred verskim (krščanskim) totalitarizmom ... Glavni cilji heavy metala so: svoboda posameznika, tako fizična kot psihična, boj proti družbenim krivicam in proti nasilju nasploh.

»Ali je heavy metal religija? /.../ Nima nadnaravnih elementov in tako zahtevne morale ali pravil obnašanja, čeprav /.../ sestavljajo skupnost.«¹⁰ Lahko pa postane religija, ne kot čaščenje, temveč bolj kot predanost.

Besedila pesmi so običajno navdihnjena z romantiko smrti, vojne ali nasilja, najpomembnejše pa je, da uživamo v glasbi in se prepustimo čustvom, ki jih prebudi. Heavymetalci verjamejo, da je njihova glasba boljša od druge glasbe, zato so elitistična skupnost. Ker se počutijo izključene in nerazumljene, se izolirajo v zelo epikurejski drži.

Heavy metal strogo nasprotuje spolnemu napadanju na kogar koli. Opozarjajo na pedofilijo nekaterih duhovnikov in protestirajo proti slabemu ravnanju z ženskami, svoje sovraštvo izražajo tudi do spolnega nasilja, kot je zloraba mladostnikov s strani lastnih staršev. Opozarjajo na licemerstvo v krščanstvu; vsi verniki trdijo, da so »božji otroci«¹¹, mnogi pa se obnašajo tako, da kršijo vse zapovedi, za katere trdijo, da jih spoštujejo.

Enako je z drogami in seksom. Kristjani obtožujejo metalsko spodbujanje uživanja drog in spolnih odnosov zunaj zakonske zveze in uživanja v njih. »Mamila so del tristranskega gesla – seks, droge in rokenrol.«¹² Kljub temu da je bilo njihovo drogiranje sprva pretirano, so po smrti več umetnikov že v mladosti zaradi prevelikih odmerkov ugotovili, da to ne bo več del njihovega gesla. Nekateri droge, kot so alkohol, marihuana itd., pa nekateri umetniki in njihovi privrženci še vedno uporabljajo. Samega seksa ne promovirajo, temveč dopuščajo popolno svobodo spolnih odnosov (homoseksualci, heteroseksualci ...), in vse oblike spolnih odnosov (masturbacija, orgije, prostitucija, analni, oralni seks ...), kadar koli

kdo želi, v kolikor je soglasje udeležencev. Njihovo svobodo do seksa so navdihnili hipiji, kljub temu pa je v skupnosti običajno, da obstajajo stabilni pari, daleč od svobodnega ali odprtega seksa.

Opozarjajo na hinavščino krščanstva. Seks je tako človeški kot živalski nagon, ki ga kljub temu, da je povezan z razmnoževanjem, lahko povežemo tudi z užitkom. Kristjani se s tem ne strinjajo. Zanje je edini namen seksa reprodukcija in zunaj zakonske zveze ni sprejemljiv. Neverjetno je, da tudi vsi kristjani ne izpolnjujejo te zahteve, na primer, obstajajo starši, ki spolno zlorablajo svoje otroke, duhovniki, ki posiljujejo otroke ... V primerjavi s heavy metalom, ki spolnosti ne obsoja in sprejema vse spolne usmerjenosti, krščanstvo sprejema le heteroseksualnost, saj je to edini način, na katerega se lahko pri seksu razmnožujemo. Vendar pa danes obstajajo ljudje z drugačno spolno usmerjenostjo, ki se imajo za kristjane (kar ni slabo), a mnogi menijo, da kršijo vrednote, ki so potrebne, da bi bili kristjani. Ali jih res lahko štejemo za kristjane? Sama menim, da je stvar vsakega posameznika, ali bo sodeloval v tej veri ali ne, verjamem pa tudi, da če nekdo želi biti kristjan, mora biti »dober kristjan«¹³. V primeru heavy metala določena spolna usmerjenost ni pogoj, več pevcev je razkrilo svojo homoseksualnost, na primer Doug Pinnick leta 1998.

Religija je ena od glavnih tem heavymetalških pesmi, vendar jo pogosto zavračajo ali obsojajo – *Soziedad Alkohólica* denimo izrazi svoje zavračanje krščanske vere v »Sin Dios ni ná« (1990). Obstajajo sicer tudi poskusi ustvarjanja strogo krščanskega metala, vendar je bil večinoma neuspešen in redek (morda je doživel uspeh le v Latinski Ameriki).

¹⁰ Carmona, *Filosofía y heavy metal*, Založba Laetoli, 2021, str. 150.

¹¹ Čeprav delajo slabe stvari, so prikazani kot dobri ljudje.

¹² Carmona, navedeno delo, str. 255.

¹³ Kristjan, ki v celoti izpolnjuje potrebne zahteve.

Heavy metal in filozofija

Heavy metal lahko povežemo z epikurejstvom, romantiko in Nietzschejevo filozofijo.

Heavy metal ima veliko skupnega z epikurejstvom. »Epikureizem /.../ je šola iz skupine hedonistov /.../ Zagovarjali so nenehno iskanje užitkov, da bi bili srečni.«¹⁴ Toda v primerjavi s heavy metalom so priporočali zmernost, saj lahko pretiravanje povzroči bolečino, užitek pa so epikurejci razumeli kot odsotnost bolečine. In verjeli so, da mora posameznik zadovoljiti potrebe, ki so naravne, in se vzdržati tistih, ki niso. Druga podobnost je strah pred smrtjo. Tako epikurejci kot ustvarjalci heavy metala menijo, da strah pred njo nima smisla, saj smrt sama po sebi ni boleča, je nekaj, v čemer ni mogoče uživati ali trpeti. Dobro in zlo v svetu povzročamo ljudje sami in ne bog ali nadnaravna energija. In nenazadnje, epikurejci svetujejo, da se izogibamo politiki, s čimer pa se bendi ne bi strinjali, saj je politika ena izmed njihovih tem, ki jo zasledimo v kar nekaj njihovih pesmih.

V heavy metalu zasledimo tudi romantične in razsvetljenske ideje. Značilnosti romantike so: čustvovanje, umetnost, genialnost, pesimizem, nostalgija in subjektivizem. To je budnica, da se ne izgubimo v razumu. Čeprav nam razum pokaže resnico oziroma realnost, nam ne pokaže vsega. Druga značilnost je njegova ideja o svobodi. Svoboda je, da se prepustimo lastnemu občutku, subjektivnosti, notranjim težnjam ali usodi, onstran razuma, družbe ali zakona. Naslovi več pesmi ali celo imena skupin,

povezanih s smrtjo, uničenjem, kaosom ali raznimi grozodejstvi, imajo romantičen pomen prikazovanja skrite in temne strani človeka (naša B-stran, perverzna in okrutna). Vpliv romantičnih idej na heavy metal je očiten, čeprav ta glasba ni povsem romantična.

Besedila heavy metala se navezujejo tudi na filozofijo Friedricha Nietzscheja. Nietzsche je bil v svoji filozofiji provokativen, kontroverzen in agresiven filozof. Kritizira družbo in zahodno misel, katere obstoj je v zatonu od Sokratovih časov. Srdito napada religije, predvsem krščanstvo, pa tudi moralo in razum. Zanj je najvišja vrednota življenje kot prisposoba gibanja, spreminjanja in transformacije. Potrjuje, da je življenje kruto in brezsrčno in da sta le dve možnosti: sprejeti ga ali zavrniti. Kdor ga sprejema takšnega, kot je, bo užival in živel srečno. Niso pa vsi sposobni življenja sprejeti z veseljem. Te ljudi imenuje šibki, strahopetni, bolni. Verjamejo, da obstaja drugo življenje. Tako so si izmislili religijo, posmrtno življenje ... V bistvu so ti ljudje sužnji nečesa, kar sploh ne obstaja. Zanj je krščanstvo najslabša obstoječa religija. Vpliv Nietzscheja je izrazit predvsem v black metalu. Za to podzvrst ni značilen samo njen glasbeni slog, ampak tudi njena tema. Prevladujejo satanistične in poganke teme ter absolutno zavračanje krščanstva. Nietzsche je tisti, ki najbolje predstavlja to misel. Temu filozofu so bili posvečeni nekateri heavymetalški zapisi. Gorgoroth (1992) ima dva albuma, naslovljena po Nietzschejevih knjigah: *Antichrist* (1996) in *Twilight of the idols* (2003).¹⁵

Pomen heavy metala zame

Se feliz
Me dijo una lombriz
Que tal vez
Hoy tengas que morir
(Bohemia Suburbana, »Mil palabras con sus dientes«, 1997).

Nekoč sem bila, heavy metal pa je bil začetek mojega bega od vere, čeprav ne samo od nje, ampak tudi od zaprte in absurdne miselnosti, s katero sem odraščala zaradi ljudi, ki so bili predani tej veri. Ko sem odraščala, sem spoznala, da Bog v resnici ne obstaja, in podvomila sem o krščanstvu. Že od malega sem si postavljala vprašanja, da bi razumela njegov obstoj: Če je Bog naš oče in nas vse ljubi, zakaj

nam povzroča trpljenje? Bog res obstaja? Zakaj pusti, da ljudje umirajo? Zakaj dopušča vojno? Če je naš stvarnik, zakaj nas ne naredi vseh enakih in moralnih? Zakaj nas ne zaščiti?

Filozofske teme najdemo v heavy metalu in zato heavy metal ni bil samo moj beg od krščanstva, ampak me je uvedel v filozofijo, da sem razumela pomen svobode in sem začela

¹⁴ Prav tam, str. 75.

¹⁵ Povz. po: prav tam, str. 197.

uporabljati razum. In tako sem prišla do zaključka, da je lahko heavy metal, kljub temu da ni naravna religija, za nekatere nadomestek religije, ki se ji pridružujejo ravno zato, ker nima strogih zahtev. Morala heavy metala ni neposredno usmerjena proti krščanstvu kot religiji, temveč proti njegovim mačističnim prepričanjem, njegovi hinavščini in ljudem, ki skušajo svoja prepričanja vsiliti drugim in jih

prepričati, da je krščanstvo edini pravi način življenja.

Heavy metal ni namenjen temu, da bi prenehali verjeti v svoja načela in moralo, le ponuja drugačen zorni kot in pokaže, da je ne samo mogoče, ampak tudi potrebno imeti svoje mnenje, ne da bi ga v nas posredoval nekdo drug, predvsem pa poudarja pomen individualnega in neodvisnega razmišljanja.

Todo ese lamento que acumulaste tú
Veneno que te quema el cuerpo
No te dejes vencer
Lucha por ser
(Radio Viejo, »Feria paraíso«, 1999).

VIRI IN LITERATURA

Carmona Campo, A. (2021). *Filosofía y heavy metal*. Založba Laetoli, Pamplona.

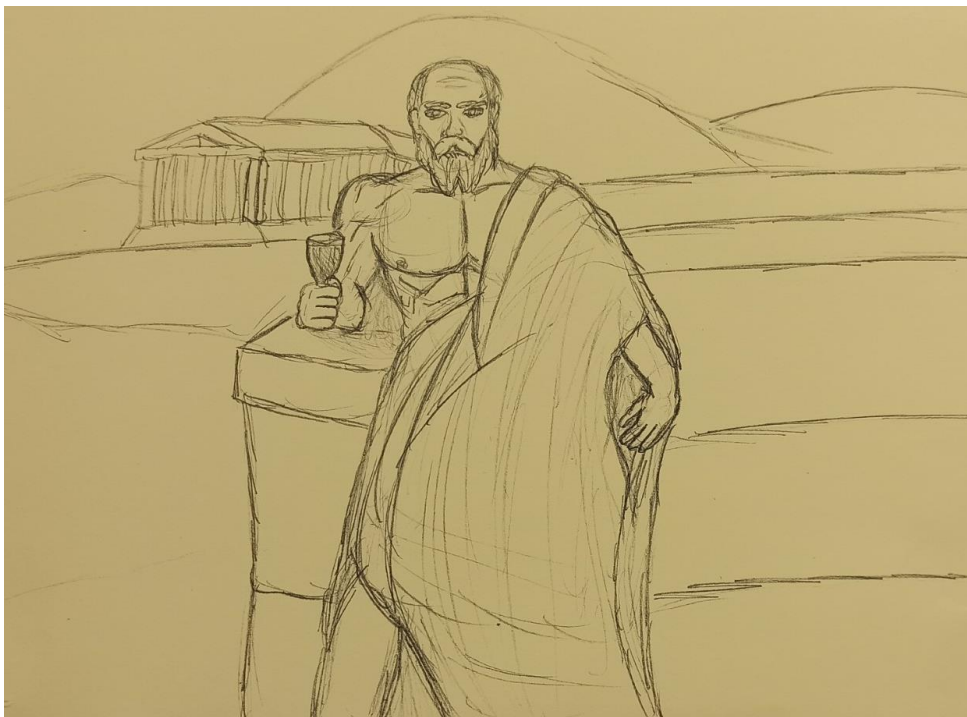
Erlah, S. (2021). *Ste vedeli, da ima lahko »heavy metal« tudi krščansko vsebino?* Sneto z naslova: <https://blagovest.si/zanimivosti/ste-vedeli-da-ima-lahko-heavy-metal-tudi-krscansko-vsebino/> (dostop 20. 4. 2023).

Kwei, I. (2022). *Principales bandas de Rock en Guatemala*. Sneto z naslova: <https://aprende.guatemala.com/cultura-guatemalteca/general/principales-bandas-de-rock-en-guatemala/> (dostop 20. 4. 2023).

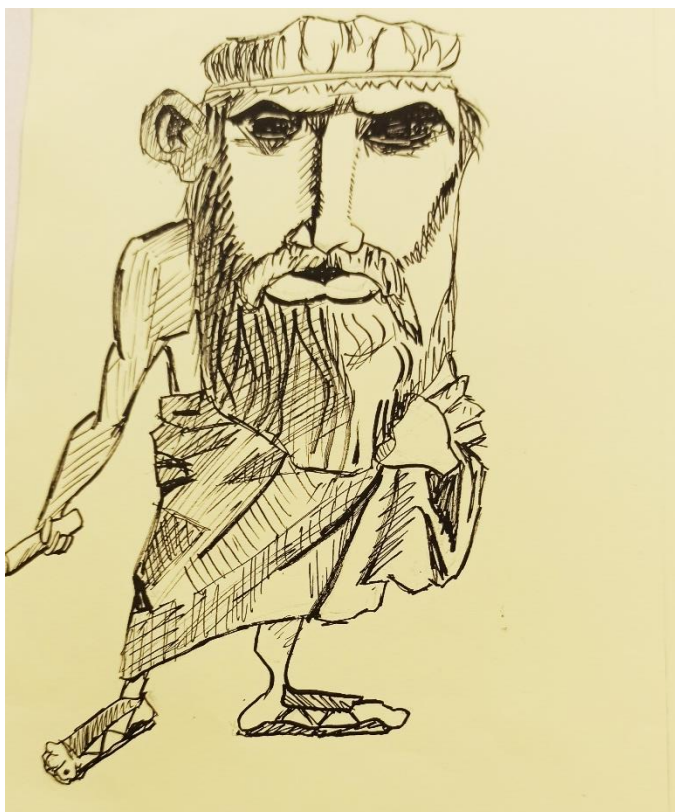
Ojeda, D. (2016). *Mano cornuta: el origen del símbolo más famoso del Rock y el Heavy Metal*. Sneto z naslova: <https://garajedelrock.com/articulos/origen-de-la-mano-cornuta-del-heavy-metal/> (dostop 20. 4. 2023).

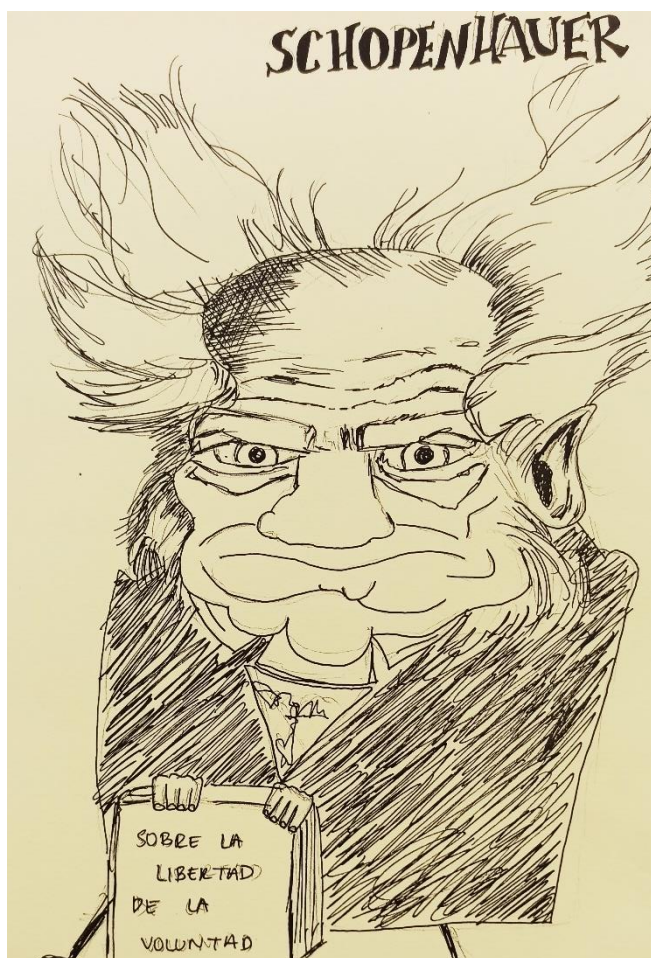
Immanuel Kant: *Odgovor na vprašanje: Kaj je razsvetljenje?*

Sokratova smrt

Platon (427–347 pr. n. št.)

Arthur Schopenhauer (1788–1860)

Uničena ženska je knjiga s tremi zgodbami o treh različnih ženskah. Te zgodbe so *Doba diskretnosti*, *Monolog* in *Uničena ženska*. Vse tri ženske so v drugi polovici svojega življenja in se predvsem ukvarjajo s svojo starostjo, preteklostjo, partnerstvom ter otroki.

V zadnji zgodbi, ki nosi naslov *Uničena ženska*, sledimo 44-letni Monique skozi njene zapise v dnevniku in z njo podoživljamo njen lastni propad. Njen mož Maurice ji namreč prizna, da ima afero z drugo žensko, z Noellie. V upanju, da bo afero hitro končal, Monique privoli v nov način življenja, v katerem si deli moža s tujko, ki jo je vedno prezirala. Z mislijo, da se bo dvojnega življenja naveličal, če mu bo dala svobodo, in se vrnil k njej, se prebija skozi vsak dan težje. Situacija se vleče v nedogled. Monique je gospodinja in vse dneve preživi doma, Maurice pa je nekdanji zdravnik, ki se zdaj ukvarja z raziskovanjem kemijskih poskusov. Njun odnos postaja vedno bolj napet, v Monique pa se postopoma nabira vedno več žalosti in začne se sesedati sama vase. Maurice ji prizna, da je v zadnjih osmih letih imel več afer z drugimi ženskami in da je že zadnjih deset let ne ljubi več tako, kot jo je nekoč. To Monique dokončno zdrobi, zapade v neskončen krog misli; sprašuje se o sebi, o odnosu z Mauricem, o njunih hčerah. Na pobudo moža se odloči celo za obisk pri psihiatru. Na koncu knjige pa se Maurice odseli na svoje v upanju, da bo to olajšalo odnos med njima. *Uničena ženska* naprej govori o ženski, ki verjame v čvrst partnerski odnos, v predajo drugemu človeku, vase, konča pa se z njenim uničenjem.

Monique se je takoj po tem, ko je prvič zanosila, odločila, da bo postala gospodinja in je vse svoje življenje usmerila v dom in družino. Pred tem pa je bila ambiciozna, zagnana mlada intelektuala. Ob moževi aferi spozna, da se je zanemarila; zanemarila je svoje intelektualne sposobnosti, tudi če se je trudila biti v stiku s kulturo in literaturo sodobnega časa, zaradi domačih opravil in vedno ožjega kroga poznanstev ni mogla dohajati žensk, ki so se aktivno udeleževale v svetu. Nekaj časa je pomagala možu v službi, ko je ta delal na kliniki kot zdravnik, a ko je

opustil službo, je tudi ona ostala brez dela in je moža dolgočasila.

Z odločitvijo, da ostane doma in prevzame vlogo gospodinje, se je popolnoma predala možu in otrokoma. Vstopila je v nekakšno altruistično stanje, ki so ga živele mnoge gospodinje; ko toliko vlagaš v nekoga drugega, posledično živiš skozi njega in pozabiš nase. Monique ima samo moža in svojega otroka ter nekaj prijateljic; a z njimi se pogovarja le o svojem razmerju z možem, njihovi pogovori ne vsebujejo ničesar drugega. Svet doživlja ob stalni prisotnosti moža, tudi ko ga ni. Zelo je navezana nanj. Lahko rečemo, da je preložila svoje vrednote drugam, vendar v svetu dominirajo moške vrednote, ki postavljajo na prvo mesto delo in preseganje samega sebe, zato jo njena odločitev takoj postavi v podrejen položaj. Takoj ko je opustila delo, ni bila več enakovredna možu, zato je ob moževi aferi pristala v slabšem položaju. Prisiljena je, prvič v njuni zvezi, misliti nanj kot na samostojno entiteto. Mora ga odmisлити kot del sebe, potisnjena je v položaj, kjer mora reflektirati sebe in svojo preteklost.

Maurice ima službo, se aktivno udeležuje v življenju, razvija svoje intelektualno znanje in širi svoje obzorje na področju, ki ga zanima, ustvarja nova poznanstva. Spoznava nove vidike samega sebe, se spreminja in potrebuje nove stvari (na primer novo ljubezensko razmerje). On je transcendenca. Ona je ostala doma, ujeta med domačimi štirimi stenami in je pozabila nase, oprijela se je za edino stvar, ki ji je preostala, in to je njen mož. Ona je imanenca. »Obstajajo tudi drugi načini, po katerih se lahko ženska uresniči,«¹⁶ pove v knjigi, a njen konec kontrira te besede; ženska, ki ostane doma, je prikrajšana za višje cilje v življenju. Seveda je ženska, ki ostane doma, lahko nagrajena z lepo družino in z veliko ljubezni, a to je redko. Ljubezen zbledi in v partnerstvu morata oba imeti svoje življenje in cilje, da se sploh lahko srečata nekje na sredini in skupaj ustvarjata življenje. Če eden izmed njiju »obvisi«, ima drugi premoč in tehnica se nagne v njegovo smer. Predvsem pa je bilo v tistih časih popolnoma normalno, da ima mož afero, to ji tudi pritrdi

¹⁶ Simone de Beauvoir 1967, str. 204.

prijateljica, to, da ji je bil šestnajst let zvest, je v bistvu čudno. Za ženske seveda velja drugače.

Monique je podlegla mukam materinstva, kot bi se Simone izrazila.¹⁷ Veliko razmišlja o svojih hčerah – Colette in Lucienne. Prva hči Colette se je vrgla po mami, živi kot gospodinja s svojim možem. Maurice ni zadovoljen z njeno izbiro, bolj bi mu bilo všeč, če bi Colette nadaljevala študij, saj je bila zelo nadarjena za naravoslovje. Monique in Colette sta obe inteligentni ženski, ki sta svojo obetavno prihodnost zanemarili zaradi moža in družine. Na drugi strani pa imamo Mauricea, ki je moški in se uveljavlja v zunanjem svetu, z ljubico odkriva nove dele sebe, v službi neprestano nekaj raziskuje in piše članke, odkriva nove stvari. Živi le zase in za nikogar drugega. Njemu podobna je mlajša hči Lucienne, ki živi v New Yorku, kjer si ustvarja kariero, nima moža in ga tudi ne namerava imeti. Na koncu knjige jo Monique, ki je takrat že v globoki depresiji, obišče in Lucienne ji predstavi svoj pogled na ljubezen. Za razliko od svoje sestre je prepričana, da ljubezen ne more trajati, da je mamina napaka to, da je verjela v ideologijo večne in trdne ljubezni. Pove ji, da nikoli ne bo nikogar ljubila, ker je tak odnos obsojen na propad obeh posameznikov, da vsem parom, ki so dolgo poročeni, to uspeva le zaradi nekega kompromisa in nikoli ne veš, kateri odnos bo propadel in kateri ne. Lucienne predstavlja smer novega feminizma, živi v naprednem New Yorku, predstavlja za tiste čase moderno miselnost, emancipacijo žensk, ki se rešijo muk materinstva in resne zveze, ki se osvobodijo in živijo neodvisne in svobodne.

V zgodbi Simone de Beauvoir predstavi usodo ženske, ki zanemari svoje intelektualne sposobnosti, se ukloni patriarhalnemu sistemu, ki ji je bil vsiljen kot mladi ženski, predvsem pa predstavi neravnovesje med moškim in žensko. Monique je ženska v dominantnem moškem svetu, ki se je odločila za to, da bo ostala doma in skrbela za družino. Simone de Beauvoir želi skozi zgodbo poudariti, da je to narobe, da je Monique v primerjavi s svojim možem prikrajšana svobode življenja, zato propade. Z zgodbo želi predvsem opozoriti ženske na njihov položaj v vsakdanjem življenju, želi jih spomniti na to, kdo so in jih prisiliti, da reflektirajo svoje življenje.

S knjigo *Uničena ženska* je po mojem mnenju Simone de Beauvoir predvsem želela spodbuditi ženske k temu, da bi postale neodvisne, da bi življenje vzele v svoje roke ter v svojem vsakdanu iskale priložnost za lastno preseganje in dopolnjevanje. S knjigo *Drugi spol* pa je ženskam želela razložiti, *zakaj* naj to storijo, želela je žensko opredeliti, se o njej spraševati in jo obuditi. V njenih časih je bilo to nadvse potrebno. Večina žensk je namreč živela doma, popolnoma so bile uklonjene patriarhalnemu sistemu, ponekod (na primer v Švici) sploh še niso imele volilne pravice. S svojimi knjigami je ženske ozaveščala in jim slikala novo prihodnost. Danes pa so njene knjige predvsem bistvene za to, da nas vedno znova umestijo v svoj čas. Potrebne so, saj natančno reflektirajo zgodovino žensk, razvoj njihove moči in pravic, njihovo vlogo v mitih, legendah in odnosih. Pomagajo nam reflektirati lastno eksistenco.

Nadvse zanimivo se mi zdi, kako se je marsikaj, za kar se je Simone de Beauvoir borila, že uresničilo. V knjigi *Drugi spol* zapiše: »Osvoboditev ženske bo mogoča šele tedaj, kadar bo ženska sodelovala pri produkciji v velikem družbenem merilu in kadar jo bo zaposlovalo domače delo samo še v neznatni meri. To pa bo mogoče šele z moderno veliko industrijo, ki ne samo, da žensko v velikem merilu dopušča, ampak ga tako rekoč zahteva.«¹⁸ In danes je točno tako. Denar nam je prinesel razkošje, s katerim si lahko privoščimo, da nekdo opravlja gospodinjstva dela namesto nas, nam čuva in vzgaja otroke. Ker ženske morajo delati. Ne, ker bi vse tako hotele in predvsem ne, ker bi se s tem vse razvijale in nadgrajevale, ampak bolj zato, ker morajo, če želijo preživeti. Mnogo korporacij je na začetku drugega vala feminizma podpiralo mlade jezne feministke, ki so želele delati, le zato, ker je to zanje pomenilo večjo in cenejšo delovno silo. In tako se je začelo. Delale so v proizvodnji, nato v pisarnah, nato so ustvarile bolj »ženske« poklice, kot so frizerka, maskerka, pedikerka itd. In zdaj močne samostojne ženske poskušajo raztreščiti stekleni strop in priti na vrh. Na vrh k moškim in se jim postaviti ob bok. »Ženske so vedno hotele postati moški, ne boljše ženske.«¹⁹ V svetu nismo hotele uveljaviti svoje narave v harmoniji z moško, ampak smo se hotele

¹⁷ Prim. s: Simone de Beauvoir 2013.

¹⁸ Prav tam, str. 85.

¹⁹ Prim. z: Jessa Crispin 2020.

»dvigniti« na njihovo raven. Zdaj skupaj z njimi stojimo pod istim dežnikom.

Ženske danes in nekoč smo bile tako ali drugače marginalizirane zaradi spola. In ravno zaradi te marginalizacije bi morale uvideti, da je celoten sistem pokvarjen. Sistem je strukturiran tako, da ene vključuje, druge izključuje, nekaterim koristi, druge izkorišča. Danes se ženske borimo, da bi bile čim bolj vključene vanj; »tudi ti, ženska, si del patriarhata«²⁰. Če bi sprejele svojo marginalizacijo, bi si lahko vzele trenutek za razmislek o tem, v kakšnem svetu bi hotele sodelovati. Kajti prišel bo dan, ko bomo ženske popolnoma sprejete. Takrat nas ne bo zanimalo, kdo je v opoziciji in postale bomo moški, ki jih sovražimo. A s takim slepim bojem ne bomo prišle nikamor, kvečjemu bomo le potonile skupaj s celotno družbo.

Ne samo, da izgorevamo, ker nismo narejene za življenjski stil, ki ga živijo moški, ampak si tudi nenehno lažemo, da je to za nas dobro. Pozabljamo, da smo me nelinearna, ciklična bitja, ki so emocionalno bolj dovršena in bolj intuitivna kot moški. Me se ravnamo po luni, oni po soncu. In ni naključje, da je velika večina ljudi na oblasti moških; oni si lahko to privoščijo, oni se lahko odrečejo družini, oni lahko delajo dolge ure, brez postanka. Redke so ženske, ki bi se odpovedale družini in otrokom za take cilje. In tu je problem. Kot Simone de Beauvoir tudi reče, ženska »šibkost« je v njenem materinskem nagonu, v njeni sočutnosti, v njeni požrtvovalnosti, v njenem kaosu.²¹ Vendar se z njo ne strinjam. To ni šibkost le, ker je to šibkost za moškega oziroma sistem, ki ga je ta ustvaril. Naša šibkost je le naša moč, ki je bila stoletja

nerazumljena, označena kot nepomembna in postranska. Svet je v očitnem neravnovesju predvsem zato, ker mu naše »šibkosti« primanjkuje.

Sistem je mnogo starejši od nas in je vpil več strupa kot mu ga lahko me vbrizgamo, zato je boj za njegovo spreobrnitev nesmiseln. Ženske, ki se borijo znotraj sistema, ne bodo spremenile ničesar. Ustvariti moramo novo. A ne same. Zdaj bomo vsi počasi na istem. Trpeli bomo v sistemu, ki ga ustvarjamo. V sistemu (z izrazom »sistem« imam v mislih ves ta zapleteni svet, ki ga z izrazi, kot sta »patriarhat« in »kapitalizem«, ne opisujemo ustrezno) smo spol in raso, ki je določala privilegiranost posameznika, zamenjali za moč in denar. Zato se ta boj med spoloma mora končati in priznati si moramo, da potrebujemo drug drugega, pustiti moramo, da se oba spola uveljavita in prvič v zgodovini mora ženska zase odkriti, kaj je ona v skladu sama s sabo in ne z moškim.

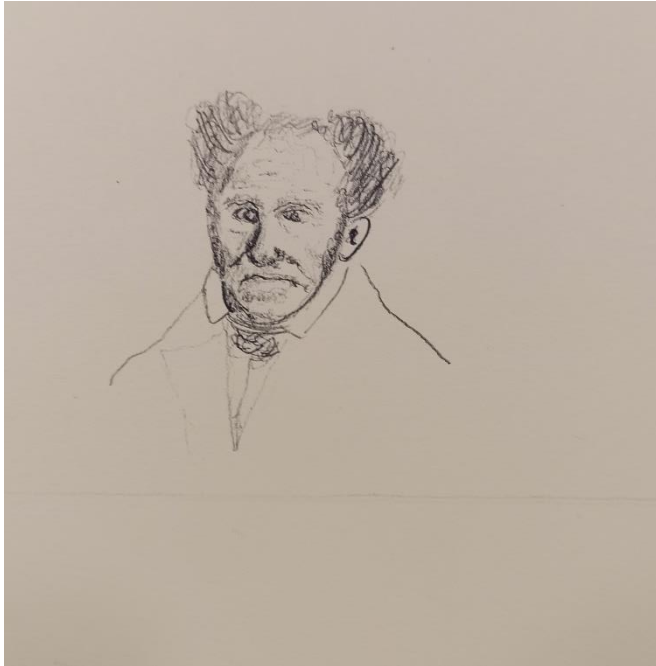
Temelji, ki jih je Simone de Beauvoir postavila, so vidni v našem vsakdanjem življenju. Vsaka evropska ženska jih živi, izkuša, ne da bi za to sploh vedela. Zdi se mi, da bi njene knjige, predvsem *Drugi spol*, vsaka ženska morala prebrati, da se seznani z vsemi aspekti ženske, ki so v nji predstavljeni. Vendar se bližamo času, ko jo bomo prerasle, določeni manifesti, ki nam jih Simone de Beauvoir sporoča, v praksi ne delujejo, nam ne ustrezajo. Potrebno je iskati nove načine in rešitve. Vendar vse človeško znanje vedno črpamo iz preteklosti, zato je poglobitno to, da smo temeljito izobraženi. In to utemeljuje, zakaj bodo njene knjige vedno aktualne.

Literatura

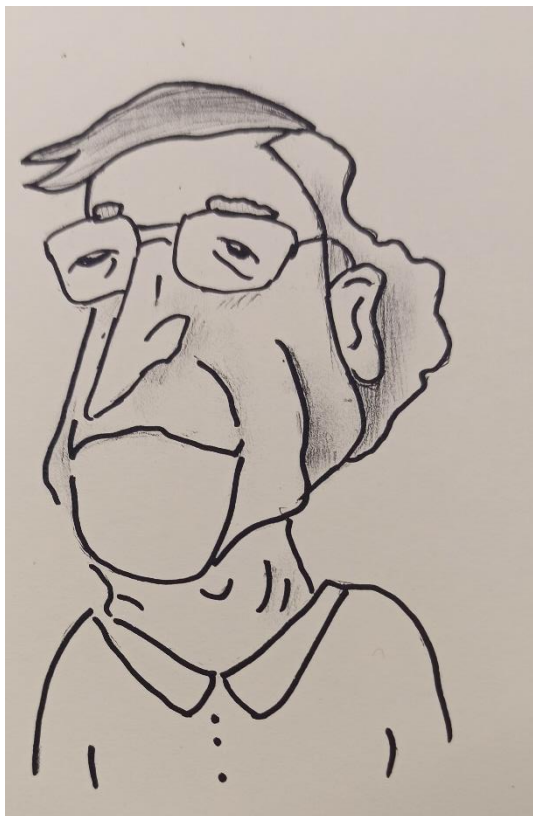
Jessa Crispin, *Zakaj nisem feministka*, Krtina, Ljubljana 2020.
Simone de Beauvoir, *Drugi spol*, Krtina, Ljubljana 2013.
Simone de Beauvoir, *La Femme rompue*, Gallimard, Pariz 1976.

²⁰ Jessa Crispin 2020, str. 49.

²¹ Prim. z: Simone de Beauvoir 2013.

Arthur Schopenhauer (1788–1860)

Noam Chomsky (roj. 1928)